

Dr hab. Szymon Wichary, prof. UJ
Instytut Psychologii, Wydział Filozoficzny
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Recenzja rozprawy doktorskiej pt.

“Identyfikacja czynników decydujących o skuteczności interwencji behawioralnych w decyzjach ryzykownych”

Autor: Mgr Jakub M. Krawiec

Promotor: Dr hab. Wojciech Białaszek, prof. Uniwersytetu SWPS

Tematyka podejmowania decyzji w warunkach ryzyka i niepewności jest dziedziną intensywnie badaną od dawna, czego konsekwencją jest wiele wyników badań ważnych zarówno dla teorii psychologii, jak i dla praktyki, np. w zarządzaniu czy administracji. Co jest względnie nowe w tej dziedzinie, to badanie skuteczności interwencji behawioralnych formułowanych w oparciu o wyniki tych wcześniejszych badań. Praca doktorska mgra Jakuba Krawca wpisuje się w ten nowoczesny trend badawczy, dotyczy ona bowiem skuteczności interwencji typu nudge oraz boost, które są obecnie wiodącymi paradygmatami w tym obszarze. W związku z tym, że jest to nowy obszar badawczy, jest w nim jeszcze dużo do odkrycia i praca mgra Krawca przynosi takie ważne, nowe odkrycia, które istotnie poszerzają naszą wiedzę na ważny naukowo i społecznie temat.

Autor pracy do zbadania interesujących go zagadnień użył dobrze znanych behawioralnych metod badawczych połączonych z badanymi typami interwencji oraz zaawansowanych i dość złożonych metod statystycznych. Te badania i analizy zostały poprzedzone szczegółową metaanalizą wcześniejszych badań, która wskazała kierunki poszczególnych badań behawioralnych.

Jako efekt swojej pracy Autor przedstawił więc serię pięciu badań: jednej metaanalizy oraz czterech doskonałych badań behawioralnych, konsekwentnie z siebie wynikających i poszerzających wiedzę w systematyczny sposób. Z formy rozprawy doktorskiej wnioskuję, że wyniki tych badań nie są jeszcze opublikowane, jednak wydaje się, że są one właściwie gotowe do opisania po angielsku i wysłania do dobrych czasopism do recenzji. Ogólnie, oceniam recenzowaną rozprawę jako bardzo dobrą. Praca ma oczywiście również słabsze strony – są to jednak względnie niewielkie mankamenty i nie jest ich wiele. Omawiam je w dalszych częściach recenzji.

Formalny opis rozprawy

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska jest napisana w języku polskim, ma 183 strony, składa się z wprowadzenia, części teoretycznej, części Empirycznej oraz podsumowania, bibliografii, streszczenia w języku polskim i angielskim oraz trzech załączników.

Ocena merytoryczna

We **Wprowadzeniu** Autor krótko przedstawia tematykę pracy, podkreślając wyjątkowy charakter swojej pracy, związany z faktem, że dotyczy ona porównania technik nudge i boost, bardzo rzadko analizowanych wspólnie. Bardzo podoba mi się ta świadomość Autora odnośnie własnego wkładu do dyscypliny, i ogólnie, umiejętne identyfikowanie luk w badaniach – co jest podstawą oryginalnych prac naukowych.

W **Części teoretycznej** Autor w doskonały sposób omawia zaplecze swoich badań, dokonując przeglądu najnowszej literatury na ten temat. W związku z tym, że omawiany obszar badań jest nowy, analizowana literatura przedmiotu zawiera pozycje z ostatnich lat, ale również odwołuje się do prac współczesnych np. dotyczących użycia heurystyk podejmowania decyzji, zwiera również odwołania do klasycznych prac nt. racjonalności podejmowania decyzji. Bardzo podoba mi się ten przegląd literatury – dotyczy on w dużej części literatury dobrze mi znanej – i omawia ją bardzo rzetelnie - jednak zawiera wiele nowych pozycji, które wniosły dużo również do mojej wiedzy nt. podejmowania decyzji. Za szczególnie ważne uważam zestawienie dwóch nurtów teoretycznych w psychologii podejmowania decyzji – programu badawczego Kahnemana i Tversky'ego oraz programu Gigerenzera wraz z zespołem, bowiem te programy badawcze są podstawą analizowanych przez Autora interwencji behawioralnych nudge i boost. W podsumowaniu części teoretycznej Autor przedstawia wyzwania stojące przed badaczami tych technik oraz omawia koncepcję badań własnych, formułując trzy główne pytania badawcze i sześć powiązanych z nimi hipotez.

W **Części empirycznej** Autor przedstawia swoje badania: Badanie 1. Metaanaliza, Badanie 2A i 2B oraz Badanie 3A i 3B.

Badanie 1. Metaanaliza. Dobrze osadzenie teoretyczne pracy ma swoje konsekwencje dla Badania 1. czyli metaanalizy badań nad skutecznością interwencji nudge i boost. W tym badaniu Autor analizuje badania przeprowadzone w tym obszarze do roku 2021.

Metoda, Analiza statystyczna, Wyniki, Dyskusja i Wnioski. Metaanaliza ta została poprawnie przeprowadzona przy pomocy standardowych metod metaanalitycznych i Autor przejrzyście i wyczerpująco przedstawił wynikające z niej wnioski – podsumowanie i dyskusja zajmują prawie 5 stron. Najcenniejsze w owej metaanalizie jest to, że Autor explicite użył jej wyników jako podstawy swoich badań empirycznych – co uważam za bardzo dojrzałe podejście badawcze.

Badania 2A i 2B miały na celu odpowiedź na pytanie badawcze o czynniki moderujące skuteczność interwencji nudge i boost, w szczególności o wpływ świadomości interwencji oraz o trwałość efektów interwencji w czasie.

Metoda. W obydwu badaniach Autor wykorzystał platformę internetową oraz duże próby badanych, których wielkość została wyznaczona przy pomocy analizy mocy, odniesieniu do wyników metaanalizy z Badania 1. Jedyny mankament, jaki tu widzę, to niezrównoważenie prób pod względem płci, z przewagą kobiet – co przy badaniach internetowych można odczytywać jako wyraźną słabość. Ale rozumiem, że jest to związane z populacją, z której były rekrutowane osoby – populacją studentów SWPS. Oczywiście, to też można odczytać jako pewną słabość, która utrudnia generalizowanie wniosków na szerszą populację, ale to jest akurat problem większości badań w psychologii. Do

zbadania efektów interwencji nudge i boost oraz czynników moderujących Autor posłużył się opracowanymi i opublikowanymi wcześniej metodami: procedurą Franklina i współpracowników (FFR) oraz alternatywną do niej procedurą PDQ. Dodatkowo, jako, że jednym z pobocznych pytań Autora była kwestia wpływu charakterystyk osobowych na skuteczność interwencji, Autor wykorzystał baterię kwestionariuszy i testów oceniających różnice indywidualne w zakresie temperamentu, osobowości i procesów poznawczych. Ten aspekt badań Autora, mimo, że potraktowany jedynie eksploracyjnie, wydaje mi się bardzo interesujący, szczególnie dlatego, że jak pisze sam Autor, niewiele jest badań uwzględniających takie zmienne w kontekście interwencji behawioralnych. W związku z tym, że to zagadnienie jest ciekawe, odczuwam tu jednak pewien niedosyt w kontekście badania zdolności poznawczych, które przecież z założenia, mogą mieć silny wpływ na skuteczność interwencji. Do oceny tych zdolności Autor posłużył się wyłącznie testem Berlin Numeracy Test oceniających zdolności numeryczne. Jako pewne uzupełnienie można tu potraktować ocenę Potrzeby Poznania jako związaną z procesami poznawczymi – nie jest to jednak ocena zdolności poznawczych. Oceniam to podejście jako niewystarczające, jeśli celem Autora była zdecydowana odpowiedź na pytanie o wpływ czynników poznawczych – ale rozumiem, że to był wątek poboczny recenzowanej pracy. Proszę Autora o odniesienie się do kwestii pomiaru zdolności poznawczych w kontekście interwencji behawioralnych – czy może prowadzi już takie badania, czy je planuje, a jeśli tak, to jakie zmienne chciałby mierzyć.

Analiza statystyczna, Wyniki, Dyskusja i Wnioski. Dane z Badania 2A i B, jak i pozostałych badań empirycznych, były analizowane przy pomocy liniowych modeli efektów mieszanych, w pakiecie R. Analizy te są w niniejszej pracy bardzo rozbudowane i zaawansowane. Należy tu podkreślić bardzo dużą biegłość Autora w statystycznej analizie danych przy pomocy tej metody, co jest widoczne w już przypadku Badania 2A i B oraz wszystkich pozostałych badań. Ta biegłość w stosowaniu metody analitycznej przekłada się na jakość i obfitość wniosków, które Autor jest w stanie wyciągnąć ze swoich badań. Bardzo doceniam ten aspekt pracy i ogólnie, ten aspekt przygotowania Autora do prowadzenia zaawansowanych badań. Mała uwaga krytyczna odnosi się do prezentacji wyników na Rycinach 5, 6 i 7 – brakuje mi tam słupków błędów do podanych średnich – to ułatwiłoby szybkie zorientowanie się w zróżnicowaniu wyników.

Badania 3A i 3B dotyczyły weryfikacji skuteczności interwencji nudge i boost w innym paradygmacie badawczym – paradygmacie wyboru dyskretnego oraz w szczególności, dotyczyły oryginalnego zagadnienia, jakim jest łączne działanie dwóch interwencji użytych jednocześnie (efekt synergii). Również w tych badaniach Autor zbadał wpływ cech osobowości, temperamentu oraz zdolności poznawczych jako moderatorów skuteczności interwencji nudge i boost.

Metoda. Badania 3A i 3B zostały wykonane przy pomocy tych samych metod i są ze sobą konceptualnie połączone. W Badaniu 3A Autor wyłonił najbardziej efektywne interwencje nudge i boost, których następnie użył w Badaniu 3B do oceny ww. efektu synergii. Tak jak w przypadku zastosowanie wyników Badania 1. - bardzo podoba mi się takie podejście badawcze – wyraźne korzystanie z wyników poprzedniego badania przy projektowaniu kolejnego badania.

Badania te również przeprowadzone na internetowej platformie badawczej w oparciu o duże próby zrekrutowane przez system SONA Uniwersytetu SWPS. Tu mam jedną poważną uwagę krytyczną – w Badaniu 3A i 3B Autor nie podaje ani liczebności kobiet i mężczyzn w badanych próbach, ani wieku osób badanych. To są podstawowe informacje nt. osób badanych, które trzeba podawać w opisie każdego badania psychologicznego. Ich brak może świadczyć albo o poważnym niedopatrzeniu

albo o tym, że Autor chce ukryć niekorzystne charakterystyki badanych prób (np. dużą przewagę jednej płci). Proszę o odniesienie się Autora do tej kwestii.

Analiza statystyczna, Wyniki, Dyskusja i Wnioski. Jak w Bad. 2A i B, tu też Autor przeprowadził zaawansowane i rozbudowane analizy przy pomocy liniowych modeli efektów mieszanych w pakiecie R. Oba badania obfitowały w wielość wniosków, ale ostatecznie, tak samo jak w Badaniu 2A i 2B, Autor potrafił w Dyskusji przedstawić jednoznaczne wnioski, odnosząc je do hipotez i pytań badawczych. W tym miejscu ważną rolę odegrało doskonałe przygotowanie Autora od strony teoretycznej i precyzyjne sformułowanie pytań badawczych i hipotez. Bardzo doceniam ten aspekt recenzowanej pracy. Szczególnie chciałbym zwrócić uwagę na wyraźny i bardzo wartościowy wynik Badania 3B dotyczący efektu synergii dwóch interwencji, który można uznać za oryginalny i wartościowy wkład Autora do nauki, i który, mam nadzieję, zostanie szybko opublikowany.

Podsumowując – recenzowana praca przedstawia spójną, wartościową linię oryginalnych badań, solidnie osadzonych w literaturze przedmiotu i bardzo dobrze przeanalizowanych. Praca jest wyedytowana starannie i zawiera niewiele błędów edycyjnych, a wyniki, mimo ich wielości, przedstawione są przejrzysto. Łącznie, praca wykonana przez Autora w kwestii przygotowania teoretycznego, przygotowania i wykonania badań, jak i analizy danych stanowi solidny i ważny wkład do nauki, w szczególności do psychologii podejmowania decyzji.

Konkluzja

Na podstawie powyższych uwag konkluduję więc, że omawiana praca doktorska dowodzi, że Autor opanował obszerną wiedzę i solidny warsztat badawczy psychologii. Uważam, że Doktorant w wysokim stopniu posiada kompetencje badawcze, jakich oczekuje się od kandydatów na stopień naukowy doktora oraz od naukowców na dalszych etapach kariery. **Stwierdzam zatem, że przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 20.07.2018. Dlatego też wnioskuję o dopuszczenie pana mgr Jakuba Krawca do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

Z poważaniem

Szymon Wichary